

Prax evanjelia v sekulárnom Česku: niektoré misiologicky relevantné podnety

V dňoch 27. a 28. mája 2011 sa na Evanjelickej teologickej fakulte (ETF) UK v Prahe uskutočnilo sympóziu pod názvom „Praxe evanjelia v sekulárnom Česku: *publice docere*, aneb teolog(ie) před veřejností“. Toto sympóziu sa konalo pri príležitosti životného jubilea Prof. ThDr. Pavla Filipiho, farára ČCE a profesora praktickej teológie známeho svojimi prácami (predovšetkým) z oblasti homiletiky, liturgiky a ekumenickej teológie. Slávnostné podujatie poskytlo bohatý program s množstvom inšpirujúcich myšlienok. Zámerom tohto článku nie je podrobne popísať a reflektovať sympóziu ako celok. Tento príspevok si kladie za cieľ priblížiť a kriticky zhodnotiť tie najdôležitejšie misiologicky relevantné témy či impulzy, ktoré na konferencii odzneli. Za týmto účelom sa bude venovať len niektorým z prednesených príspevkov alebo dokonca iba ich častiam. Pokúsi sa tak ukázať úzky vzťah medzi teologickou reflexiou z oblasti rozličných teologických disciplín a misiológiou, ktorá okrem svojej kriticko-reflexívnej funkcie má za úlohu prinášať aj témy pre misijné pôsobenie kresťanských cirkví.

Po odznení slávnostných príhovorov, uvítaní a protokolárnych náležitostí bol prvým rečníkom sympózia **Joel Ruml**, synodný senior Českobratskej cirkvi evanjelickej (ČCE), ktorý hovoril o dostatočnosti evanjelia. Jeho základná téza znela, že aj v dnešnej konkurencii rozmanitej ponuky na poli náboženskom a spirituálnom je evanjelium stále nosné a dostačujúce. V naviazaní na spisovateľa a farára Jana Karafiáta pripomenul, že úlohou cirkvi je nielen hovoriť o hrozbe (o súde), ale aj (či snád' predovšetkým) poskytovať alternatívu, vydávať sa cestou nádeje. Za najväčšie prekážky brániace ČCE v svedectve evanjelia v dnešnej dobe Ruml sebakriticky vnímal vlastnú neistotu, strach a pocit vlastnej menejcennosti, ktoré sprevádzajú veľkú časť českých evanjelikov. Zdôraznil, že kresťan má byť, naopak, plný istoty, pretože Boh mu zaslubuje a dáva svojho Ducha. Zásadná otázka teda znie: Ako podať evanjelium v dnešnom Česku? Ruml vo svojej odpovedi na túto otázku položil dôraz na spravodlivosť a autentické vzťahy v rámci spoločenstva, ktoré sa dá vnímať na trojakej úrovni: Boh – človek, človek – Boh a človek – človek. Ide o to budovať tieto vzťahy v duchu a sile evanjelia, s neustálym vedomím o tom, že Boh na človeka myslí. To je, podľa rečníka, evanjelium, ktoré môže vstúpiť aj do sekulárneho Česka.

Hoci Rumlov návrh je možné označiť za príliš úzko špecifikovaný a jednostranne zameraný na civilne interpretované svedectvo evanjeliu, má aj svoje – prinajmenšom dva – cenné prínosy. Po prvé, kresťania sa skutočne potrebujú zbaviť komplexu menejcennosti a stať sa hrdými svedkami evanjelia. A po druhé, vzťahový rozmer evanjelia, teologicky podložený učením o Trojici, býva v našich cirkvách stále ešte podceňovaný a zľahčovaný na úkor akcentu na osobnú posmrtnú spásu.

Jan Sokol, filozof a profesor na Fakulte humanitných štúdií (FHS) UK v Prahe, sa zamýšľal nad aktuálnou otázkou, čo všetko by dnes mohlo znamenať evanjelium, ktoré chceme ako kresťania hlásať. Pokúsil sa predložiť svoju víziu „*publice docere*“. Vyšiel z otázky, ako by kresťania mali chápať svet. Ak by totiž vnímali svet výlučne ako skazený a zlý, či ako niečo, čo je len a len v Božích rukách, mnohé aspekty biblického posolstva by sa strácali. Sokol sa preto odvolal na apoštola Pavla a spolu s ním prízvukoval, že sme dlžníkmi tohto sveta, aktívne zodpovední za jeho údel. Sokol súhlasil s tézou, že evanjelium je večné, no vyslovil pochybnosti, že ide len o nájdenie vhodnej formy, v akej ho podať. Prioritou nie je iba forma, ale aj výklad, ktorý musí radikálne a so všetkou vážnosťou vziať do úvahy zmenené skutočnosti. Sokol menoval konkrétne dve z nich. Po prvé, zdá sa, že v dnešnej dobe dochádza k naplneniu a podmaneniu si zeme (Gn 1), čo sa prejavuje na demografickej štruktúre, postavení rodiny, prístupu k ľudskému životu, atď. Po druhé, vesmír začal byť

vnímaný ako konečný, a to v prvom rade ako konečný v čase. Je vnímaný ako udalosť, ako majúci počiatok a podstupujúci vývoj.

Na základe týchto predpokladov Sokol vyslovil presvedčenie, že náš (väčšinový) výklad Písma potrebuje revíziu. Väčšina cirkví sa pri svojom pochopení a vysvetľovaní spásy tradične sústredila na individuálnu dušu, individuálnu smrť i individuálnu spásu. Avšak dnes sa začína zdôrazňovať i význam spoločenstva a vzťahov (porovnaj príspevok J. Rumla preberaný vyššie v tomto článku), to znamená integrálny rozmer evanjelia, hoci Sokol sa domnieva, že „svet“ cirkvi v tomto ohľade značne prebehol. V dnešnej dobe okolo nás pribúda ľudí, ktorí už nemajú záujem o posmrtný život, biblicky povedané „sú sýti svojich dní“. Zdá sa, že prvok solidarity dnes vo svete hrá väčšiu úlohu, než kedykoľvek predtým. Toto tvrdenie platí, podľa J. Sokola, nielen pre medziľudskú solidaritu, ale vzťahuje sa tiež na solidaritu k zvieratám a vlastne k celému stvoreniu.

Tieto úvahy vedú k vážnej otázke: Aký je zmysel spásy a vykúpenia v Kristovi? Sokol odmietol anselmovské pochopenie, známe z diela *Cur Deus Homo*, ako jednak príliš individualisticky a „zásvetné“ založené a hlavne ako také, ktoré robí z Boha Otca komplica vinného za smrť Ježiša Krista. Namiesto toho navrhol spásu vnímať kozmologicky, v jej čo najširších súvislostiach. Takéto poňatie postavil na vízii apoštola Pavla z Listu Rímskym 8,19nn, ktorá striktno odmieta predstavu vykúpenia ako niečoho, čo sa deje výlučne na ľudskej duši. Ježiš Kristus totiž nielen napravil Adamovu vinu, ale má aj aktívnu účasť na dovŕšení sveta. Sokol svoju prednášku zakončil tézou, že kresťania by sa mali vydať cestou univerzálnej solidarity a vzájomnosti ľudí a sveta.

K inšpiratívnej prednáške prof. Sokola je treba vysloviť aspoň tri nasledujúce poznámky. Po prvé, integrálny či holistický rozmer evanjelia, za ktorý sa prednášajúci zasadzuje, nie je v misiologických a ekumenických kruhoch novinkou. Živo sa o ňom diskutuje už prinajmenšom od 60-tych rokov minulého storočia a dá sa hovoriť viac-menej o všeobecnom súhlase v súvislosti s tvrdením, že naše pochopenie spásy by malo byť bohatšie, než len predstava o posmrtnej záchrane jednotlivých duší. Sokol má však pravdu v tom, že na poli „obyčajného“ cirkevného života toto „nové“ pochopenie spásy a vykúpenia zďaleka ešte nenašlo taký všeobecný ohlas, ako by sa žiadalo. Lenže treba zdôrazniť i ďalší aspekt celej záležitosti, a to nesmierny význam dialógu medzi misiológmi a teológmi pestujúcimi ostatné teologické disciplíny, resp. kresťanskými filozofmi, v ktorom by sa navzájom informovali a diskutovali o aktuálnych témach zo svojich odborov, a tiež ich v tomto dialógu spoluutvárali.

Po druhé, Anselmovo pochopenie spásy, napriek jeho značnej problematickosti a s prihliadnutím k skutočnosti, že nie je jedinou legitímnou alternatívou výkladu, požívalo a stále požíva úctu medzi značnou časťou svetového kresťanstva. Už len preto ho nie je možné šmahom ruky odmietnuť, ale žiada sa vypočuť si takisto hlasy tých, ktorí sa k nemu hlásia. Napríklad Jan Štefan, profesor systematickej teológie na ETF, sa vo svojej prednáške Anselma zastal s tým, že stredoveký teológ nebol úzko zahľadený len na individuálnu spásu, ale že vo svojich teologických úvahách zohľadňoval aj kozmologický rozmer záchran.

A napokon, po tretie, Jan Sokol síce správne zdôrazňuje, že solidarita má potenciál byť tým kľúčovým slovom pri dnešnom zvestovaní evanjelia, no nemali by sme zabúdať na to, že súčasný svet nie je len svetom charakterizovaným túžbou po súdržnosti a vzájomnosti, ale je silne formovaný aj individualizmom a vzájomným odcudzením. Pri našej teologickej práci preto musíme mať neustále na pamäti toto napätie medzi solidaritou a odcudzenosťou.

Martin Prudký, prorektor Univerzity Karlovej a docent na Katedre Starej zmluvy ETF, vystúpil s príspevkom s trochu provokujúcim názvom „Evanjelium podľa Izaiáša“. Napriek tomu, že jeho prednáška zaznela z perspektívy biblistu a bola založená na exegéze vybraných konkrétnych izaiášovských pasáží, obsahovala niektoré závery, ktoré sú významné aj pre misiológiu a následne aj misiu v Českej republike. Po prvé, ak nebude Hospodin

v sekulárnom Česku pri diele, darmo bude kazateľ/misionár vymýšľať akokoľvek sofistikované misijné stratégie. Týmto pochopením sa starozmluvník Prudký dostáva do tesnej blízkosti s misiologickým konceptom *missio Dei*. Druhý bod s prvým úzko súvisí, keď pripomína, že Hospodin si povoláva celé stvorenie. Evanjelium tak dostáva rys otvorenosti, ba dokonca verejnosti. Po tretie, evanjelium je praktické, hovoriace do situácií každodenného života. Preto je nevyhnutne politickým a potenciálne i nebezpečným. A nakoniec, dobrá zvesť má vždy svoju recepciu, t.j. spôsob, akým je prijímaná, a táto recepcia nemusí byť vždy nevyhnutne takou, akú si ju predstavujú cirkvi. To je jedným z rizík, ale i nádejí konceptu *missio Dei*. M. Prudký zakončil svoje vystúpenie záverečným zhrnutím, že evanjelium určené sekulárnemu Česku je evanjeliom, s ktorým sa stretáme u Izaiáša aj v Novej zmluve; je to verejné, praktické a otvorené svedectvo o Božej spáse.

Pavel Černý, kazateľ Cirkvi bratskej a misijný teológ pôsobiaci na Evanjelikálnom teologickom seminári (ETS) v Prahe, bol jediným z prednášajúcich, kto sa venoval explicitne misiologickej téme, keď hovoril o misii cirkvi dnes. V úvode svojej prednášky poukázal na niektoré misiologicky závažné momenty v diele oslávenca P. Filipiho, ako napríklad dôraz na evanjelium prekračujúce rôzne hranice, určitú „predbežnosť“ cirkvi (z eschatologického hľadiska je svet významnejší než cirkev), alebo skutočnosť, že dôvodom existencie cirkvi nie je konať misiu, ale byť misiou. Černý si taktiež všimol zaujímavú skutočnosť, že misia/evanjelizácia nie je v Českej republike zďaleka samozrejým termínom, zatiaľ čo vo svetovej ekuméne (Svetová rada cirkví, Leuenberská konkordia, Lausanský zväz, ale tiež rímsko-katolícka cirkev) nachádzame silný dôraz na hlásanie evanjelia slovom i skutkom. Je namieste sa pýtať, či tento trend značí jeden z pozostatkov komunizmu, alebo či príčinu treba hľadať niekde inde?

Samotný príspevok P. Černý rozdelil do štyroch hlavných častí, v ktorých sa pokúsil priblížiť tie témy dnešnej misiologickej debaty, ktoré sám považuje za centrálné. Po prvé, kresťania sa musia vyrovnáť so skutočnosťou misie v multináboženskom prostredí. Prednášajúci dôrazne argumentoval v prospech takej koncepcie medzináboženského dialógu, ktorá by nevníkala svoj cieľ a zmysel v dialógu pre dialóg. Černý súhlasí, že rešpekt voči príslušníkom iných náboženstiev je nevyhnutný, no svedectvo o Kristovi nesmie byť utajované. Treba ale pripomenúť, že pod podobné vyhlásenie by sa pravdepodobne podpísali aj takí pluralisticky či inkluzivisticky orientovaní zástancovia medzináboženského dialógu ako napríklad Leonard Swidler či Raimundo Panikkar; títo vo svojich dielach opakovane trvajú na tom, že s konverziou treba pri medzináboženskom dialógu počítať ako so skutočnosťou centrálneho významu a na konvertitov sa neďávať s pohrdaním ako na odpadlíkov. Černý však ide ďalej v tom ohľade, že sa otvorene hlási k prozelytizmu za účelom získavania konvertitov z ostatných, nekresťanských náboženstiev (zatiaľ čo prozelytizmus medzi jednotlivými kresťanskými cirkvami kategoricky odmieta) za predpokladu, že sa príslušníkom týchto náboženstiev poskytne rovnaká príležitosť vo vzťahu ku kresťanom. Na tomto mieste je nutné upozorniť na jeden vážny terminologický problém. Termín prozelytizmus sa v súčasných ekumenických kruhoch používa vyslovene s negatívnym významovým zafarbením ako nepatričný a eticky neprípustný nátlak (psychologický, ekonomický, politický, spoločenský, atď.) pri misijných snahách. Hoci je základný dôraz argumentácie Dr. Černého správny a kresťania by sa mali tešiť z konvertitov eticky legitímne a beznátlakovo „získaných“ nielen pri medzináboženskom dialógu, ale aj pri každodennom svedectve života, jeho výber termínu sa nejaví ako najvhodnejší a vyžadoval by si opätovné zváženie.

Po druhé, Pavel Černý vyslovuje vážne pochybnosti nad tzv. sekularizačnou tézou a podporuje ich aj výsledkami sociologických prieskumov. Dnes všetko nasvedčuje tomu, že „Boh (boh?) sa vrátil“, aspoň čo sa globálneho meradla týka. Problém kresťanskej misie dnes je, že stále počíta so skutočnosťou sekularizácie, hoci súčasná situácia je skôr analogická

k situácii helenizmu 1. storočia (mystériá, polyteizmus, atď.). Je možné si klásť otázku, či je ešte stále oprávnená dialektická teológia a či by nebolo vhodné ju nahradiť teológiou naratívnou.

Po tretie, ako životne dôležitá sa ukazuje byť spolupráca a dialóg s cudzojazyčnými cirkvami. Aj v Českej republike sa už človek môže stretnúť napríklad s kórejskými, ruskými, japonskými, vietnamskými či mongolskými zborními. Niektoré z nich sa začlenili do domácich denominácií, niektoré zostávajú samostatnými. V každom prípade však skutočnosť ich existencie dáva šancu rozvíjať medzikultúrnu hermeneutiku biblického textu. Jednou z najvážnejších otázok adresovaných súčasným českým cirkvám je, či českí kresťania dokážu byť otvorení voči takémuto dialógu.

Po štvrté, kresťania musia stále znovu reflektovať vzťah evanjelia a kultúry. Téma kultúry v najširších možných konotáciách je bytostne misiologickou témou. Nie je dostatočné interpretovať evanjelium len ako stojace v protiklade voči „svetskej“ kultúre; ich vzťah je komplexný a zaslúži si hlbšiu pozornosť. Okrem toho, kresťania sa pri zvestovaní evanjelia nezaobídu bez kultúry ako univerzálne ľudského fenoménu.

Pavel Černý sa vo svojej prednáške prejavil nielen ako výborný znalec súčasnej misiologickej debaty, ale aj praktických misijných tém, ktorým by sa cirkvi mali venovať. Svoj príspevok zakončil práve apelom na kresťanské cirkvi. Podľa neho by mali dať väčší priestor neeurópskym národom, venovať sa viac štúdiu kultúry/kultúr, previesť revíziu kurikula teologických škôl a byť citlivejší voči „necirkevníkom“ hľadajúcim zmysel a autentickú spiritualitu.

Michael Martinek, katolícky teológ a pedagóg pôsobiaci na Vyššej odbornej škole sociálne pedagogickej a teologickej v Prahe (Jabok), sa bližšie pozrel na vzťah českého človeka ku praxi kresťanských cirkví. Najprv si položil jasnú otázku: Čo Česi očakávajú od cirkví? Hneď sa začiatku si musel čestne priznať, že väčšina Čechov neočakáva „asi nič“. Napriek tomu, že negatívne predsudky z dôb komunizmu pomaly strácajú na svojej sile, neexistuje pozitívna obsahová náplň, ktorá by vstúpila na ich miesto. Je tu však i značný počet tých, čo „niečo“ očakávajú a tí by sa, podľa Martinka, dali rozdeliť do viacerých podskupín. Po prvé, sú to ľudia, ktorí oceňujú pôsobenie cirkví v spoločnosti – na poli charity, vzdelávania či sociálnych služieb. Po druhé, ide o ľudí v ťažkých životných situáciách – chorí, nezamestnaní, závislí, ale tiež ľudia s náročnými povolaniami ako vojaci, manažéri, policajti, atď.; títo si často uvedomujú, že cirkvi môžu poskytnúť cennú spirituálnu službu. Tretiu skupinu reprezentujú intelektuáli a študenti, ktorí majú záujem o čestný dialóg. Im podobná je štvrtá skupina zložená z tzv. „hľadačov“ očakávajúcich ukážku z „ponuky“, z ktorej by si mohli vybrať. A nakoniec sú tu i členovia cirkví usilujúci o nové pochopenie a uchopenie svojej viery.

M. Martinek si následne položil otázku, či existuje nejaká „správna prax“, ktorá by ľudí dokázala osloviť. Pri hľadaní odpovede (seba)kriticky zistil, že cirkvi ešte musia v tomto ohľade vykonať veľké množstvo práce. Napríklad verejné pôsobenie českých cirkví je známe a oceňované, no nepochybne by sa dalo robiť ešte oveľa viac. Markantné nedostatky sú zatiaľ v oblasti prípravy personálu pre pastoračné a sociálne služby. V súvislosti s intelektuálmi a „hľadačmi“ je potrebné vyvinúť nový jazyk pre dialóg a počítať s tým, že títo ľudia si budú vyberať len to, čo im vyhovuje pre ich vlastnú koncepciu. Napokon sa treba pýtať, či členovia kresťanských cirkví nemajú príliš nízke očakávania vo vzťahu k cirkvám, či sa neuspokojili s obligátnym minimom v podobe nedel'ných bohoslužieb.

Z misiologickej perspektívy je však alarmujúce, že M. Martinek neposkytol žiadny návrh, aká „dobrá prax“ by mohla osloviť tých ľudí, ktorí od cirkví neočakávajú nič. To je zásadná otázka určená kresťanskej misii: Ako sa priblížiť k ľuďom, ktorým je kresťanstvo takpovediac „ukradnuté“? Aké body nadviazania pre zvestovanie evanjelia sa dajú nájsť v takomto prípade?

Martinek zakončil svoju prednášku slovami pápeža Benedikta XVI o tom, že cirkev by mala byť „tvorivou menšinou“ vedomou si toho, že jej hodnoty sú živé a relevantné aj pre jej nečlenov. To je inšpiratívna i potenciálne nebezpečná myšlienka zároveň. Inšpiratívna, samozrejme, svojím dôrazom na otvorený dialóg so spoločnosťou. Avšak majú kresťania naozaj už programovo počítať s tým, že zostanú menšinou? Čo ak „Pán bude pridávať takých, ktorí sú zachránení“ a cirkev sa na určitom mieste začne stávať majoritou? Mala by vtedy zaradiť spiatočku a odhovárať ľudí od viery, aby dostala svojej charakteristike „tvorivej menšiny“?

Celé sympóziu zhodnotil sám oslávenec **Pavel Filipi** v záverečnej reči, v ktorej sa takisto pokúsil ukázať, čo je stredobodom jeho teologickej práce, z čoho vychádza a aké otázky si kladie. Podľa vlastných slov ho nezaujímajú ani tak praktická teológia ako celok, ale skôr prax evanjelia. Vo svojej teologickej práci si kladie otázky typu: Aké sú ťažiská či neuralgické body tejto praxe? Filipi vychádza z predpokladu, že žiadna teológia dnes nemôže byť ekumenická (v nadviazaní na A. Molnára). To ale neznamená, že by išlo len o hľadanie akejkoľvek vzájomne neškodnej a prijateľnej jednoty. Práve naopak, nezhodnosť je, podľa Filipiho, zaujímavejšia než súhlas a skutočná teologická práca začína tam, kde končí konsenzus. Nie sú mu blízke snahy o úzkostlivé chránenie si tzv. „kresťanskej identity“. Známe slová o živote/duši z Mt 16,25 („Lebo kto by si chcel zachrániť život, stratí ho; ale kto by stratil život pre mňa, nájde ho.“) vzťahuje aj na kresťanskú identitu. Preto sa nebojí, že by sa kresťanské dôrazy v kultúre stratili, no mohli by spovrchnúť, splaniť, ak by kresťania stratili svoje korene.

Tieto úvahy Filipiho privádzajú k ústrednej otázke: Ako získať pozornosť českého človeka pre evanjelium? Vychádza z axiómu, že priemerný Čech si myslí, že hypotéza Boha jednoducho nefunguje. Nezáleží vraj na tom, či Boh existuje; ak by aj existoval, nedáva človeku dôvod, aby v Neho veril. V tejto súvislosti je však namiesto otázky, v čom sa odlišuje „priemerný Čech“ od Čecha-kresťana? Ako je to možné, že existuje určité percento ľudí českej národnosti (nech je už akokoľvek vysoké alebo nízke), ktoré nachádza dostatočné dôvody pre vieru v Boha? Filipi sa úprimne snaží nájsť spôsob, akým osloviť toho „priemerného Čecha“. Ako schodné sa mu javí zdôrazňovať nie transcendentiu, ale kondescendenciu, t.j. Božie neustále zostupovanie k človeku. Nejde teda (v prvom rade) o to, či a ako sa ľudia vzťahujú k Bohu, ale ako sa Boh vzťahuje/zostupuje k človeku. Kresťanské cirkvi môžu dať sekulárnemu Česku práve túto ponuku zostupujúceho Boha. Tu sa však vynára možný problém spoločného diskurzu – porozumie vôbec „priemerný Čech“, čo sa mu kresťan snaží ponúknuť? Ďalšie možné nebezpečenstvo verbalizoval vo svojej reči i sám prof. Filipi: kresťania sa musia vyhnúť pokušeniu paternalistického postoja tých, ktorí najlepšie vedia, čo je pre nekresťanov vhodné. Proti tomu sa javí ako schodné postaviť program „sprevádzania“, tak ako ho v Česku prezentuje napríklad Tomáš Halík. Ide o svedectvo každodenného života, o to, ako kresťania konajú v práci, rodine, občianskom živote, o to, ako nakladajú s majetkom, ako sa správajú k životnému prostrediu a k menšinám, atď. To je prax evanjelia, ktorá môže byť, podľa Filipiho, vždy len pozvaním.

Oslávencovi k jeho jubileu prajeme, aby mohol k nádeji a k oslave ešte dlhé roky v dobrom zdraví pozývať „priemerných Čechov“ i skúsených cirkevníkov.

Pavol Bargár
30/5/2011